

Ak gulpak / nowella

Category: Hekaýalar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Ak gulpak / nowella AK GULPAK

«...Gündiziň öňem gije, ahyrym gije» – diýip, gama batmagyn, sebäbi gijäniňem öňi gündiz, ahyram ýene-de, gündizlikdir, ýagtylykdyr...»

Gadymy ýazgylardan.

Dünýäden göwni sowuk adamlary diňleseň: „Döwülmejegi – ussa, ölmejegi-de Hudaý ýasamandyr“-diýer. Elbet-de görer göze görnüp duran tukat hakykat şeýledir. Şonuň üçinem olaryň bu aýdanyna gaharyň gelse –de „ýok“ diýip bolanok. Ýöne säher çagy nesim ýeller ýaly ýaly görüner –görünmez

başga bir ýakymly hakykatam bardyr: aň- ýüregi, jan –jigeri beýle kapas düşünjä sygmaýanlaryň -şahyrlaryň, bagşy – sazandalaryň, suratkeşleriň, döretmek, özgertmek sungaty bilen özüni hem özgäni öz derejesinden ýokaryk götermegi başrýanlaryň inçelik hem ussatlyk bilen seni başga bir dünýä äkitmesi bardyr. Sen muňa-da „ýok“ diýip bilmersiň. Sen gaýtam „Baky barlykda, Ýaradanyň ýagty dünýäsinde hiç zat ýitip-ýok bolup gitmeýär“ diýlen umman ýaly giň, owadan, tämiz pikiriň goýnuna dahyl bolarsyň. Kúýsegiňem şoldur. Sen onsoň şol ummanyň gök giňişliginde pagyş-pagyş ýüzüp ýören kümüş balyga öwrülersiň. Sizi şol ýagty ummana çagyryaryn.Ýöruň gitseňiz. Näme diýsene! Giden gitsin, gitmedigem özi bilsin, ýör, köňül bile gideli!

... Yzy ýitse-de ady ýitmejek Garadäli Gökkeň günleriniň bir günü, özem garrap, küýkerilip, ýaý ýaly бүкүlen cagy türkmen sähralyklarynyň çar күнjegine habarçy ýollap çakylyk edip, diňe öz göwün diýen adamlaryny hemem şägitlerini daşyna jemledi.Ynha, onuň bag-bakjaly giň howlusy... Gelen gelip, giden gidibem dur, märeke onçakly köpem däl ýaly. Meşhur sazandanyň ýaşynyň soňunda beýdip saz-söhbet gurjak bolup, azara galyp

ýörmeginden her kim özüçe many çykarjak bolýardy. Ýöne kim name diýse-de “Ölmezden öň göwnünde arman goýmajak bolup ýörşi bolaýmasa...” diýip, çak edýänleriňki dogry bolup çykaýdy gerek, sebäbi goja sazanda üç günläp myhmanlaryny diňläninden soň: “Indi nobaty maňa beriň!”- diýdi.

Ösgün ak gaşlary gök gözleriniň üstüne ganat- per ýaly ýaýylyp duran garry hamala söýgüli jenanyň başyny syýpalaýan ýaly gujagyndaky dutaryny mähirli syýpalap şeýle diýdi: “...Iýjegini iýip, geýjegini geýip bilmeýän adam, – diýjeginem diýip bilýän däldir...”

Onuň bu aýdan ýowuz hakykaty adamlaryň sussuny basdy. Kimdir birinden däl-de hut Garadäli Gökleňden eşidenligi üçin garyb-a öz garyplygyndan, baý –da öz baýlygyndan utandy.

“Ýöne ...” diýdi-de goja uludan dem alyp dikeldi. Oturanlaryňam birhili gerdenleri ýazylyp, kaddy-kamaty kuwwat tapan ýaly bolaýdy. Adamlar onuň bu agyr, ýakymsyz pikiri ałowarrama zyňyp goýberjekdigine başga bir täze, ýakymly söz aýtjakdygyna ynanýardylar. Garadäli Gökleň alyp çykdy: “Ýöne gep diýjegiňi diýip bilmekdedir. Şony başaryan adamyň ýanynda galan zadyň manysam bolmaz, müşgilem. Men dünýäniň sözi hakda aýdyp durandyryn –how, adamlar. Şu dünýä aýtmaly sözem diňe üýtgeşik paý berlenler diýip bilýändir. Siziň hemmäňiziň diýjegiňizi Magtymguly şahyr ýeke özi diýip oturandyr. „Aý ýüregim bol-a!“ diýer oturarsyňyz. Şeý diýip, oturyp bilseňiz bolany. Şärikli ýeriňiz şondadyr. Hany, bek oturyň onda. Şu gün indi menem diýjegimi diýjekdirin. Gaty bek oturyň-a ...”

Göwnüne ýazgynlyk aralaşan adamlar ykjamlandylar. Garadäli Gökleňem saz yzyna saz, mukam yzyna mukam gönderdi. Ol şu hoşlaşyk agşamynda özüniň kalbyndaky ähli pynhan syrlaryny aýan eýledi. Aňan aňdy, aňmadyk alasarmyk ýagdaýda galdy. Joşup dälilik hetdine ýeten ussat birden dutaryň kümüş perdelerini sypyryp taşlady-da barmaklaryny ýüpek tarlaryň üstünde oýnadyp, gaty üýtgeşik bir mukam çaldy. Dutar ýalaňaç näzenin ýaly onuň gujagynda tovlanjyrap owsun atýardy... Sazanda asmandan gelýän mün bir öwüşginli ýüpek heňleri barmaklaryna sarap-sarap, ýene-de çöşläp uýaljyraýan dutaryň – näzeniniň üstüni örtmekçi bolýan ýalydy. Atyp baryan daň bilen ýüpek

parça –saz çeşme-çeşme, barga –barga akyp gidip baryardy...

Garry sazandanyň ýüregine asmandan inen bu sazy töweregindäki bu yşgynlaram, şägirtlerem ýat bekläp bilmedi. Barynyň erk –ygtyýary, akyl-huşy sazyň täsin akymyna garalyp, arşy-aglanyň ýagty alyslyklaryna ýaýylyp –ýaýrap gitdi.

Huşy başyndan uçup, aňkarylyp galanlaryň arasynda „Hon-ha, şol oglan şo bolmaly“ diýdirip ýören Şükür bagşy –da bar eken. Bu owaz tä ömrüniň ahyryna çenli Şüküriň küýünden gitmändir. Ýöne barybir ýaňky saz onuňam ezber aňynyň torundan şöhle ýaly syzylyp geçip gidirdir. Tutdyrmandyr... Ol özüniň uzak ömrüniň dowamynda şu sazy gözläp kän-kän ajaýyp sazлары, mukamlary döredipdir, emma şol saparky eşiden sazyny welin, hiç tapyp bilmändir... Ýok! Tapypdyr! Ýöne gaty giç ... Giç boldy... Onuň bu sazy çalyşy halypanyňkydanam has geň bolupdyr.

Işan mergen kakasynyň bolşyna kän bir geňirgenenok. "Ýaşy ýüze ýeten adamdan hiç kimem hiç zady aýyp görýän däldir" –diýip, ol öz-özüni köşeşdirýär, hemem bu pikiriň hakykatdygyna pugta ynanýar. Dogry dälmi name?! Şükür bagşy käte çakylyk -habar ýok ýerinden özbaşyna bezenip –beslenip: "Men daň bilen ýola düşmekçidirin. Garybam bolsa, göwni bardyr. Dostumy ýüňsakal etmäýin"-diýip, toýa şaýlanyp otыр. Sähel salymdanam: "Aý, sag-aman sowduk, göwni bitdi, neressäniň" – diýip, egin-eşiklerini çykaryp, arkaýyn oturandyr.

– Aý, sag-aman gelen bolsaň bolýa. Eje, hany, kakama bir çay demle

bakaly-diýip, ýagdaýa belet ogly ýylgyryp oňar. Serwi eje welin, hakykatdanam "ýadap gelen" bagşy ýoldaşyna çay demläp getirer-de ýanynda otурp onuň gürrüňlerini diňläär. Birdenem: – Heý, beýle-de zat bomy? Seret muňa?- diýip, garry bagşy ýeňi –ýany halparyp duransoň synyny silkip gaharlanjak bolýar. Onuň saçy duw ak ýanyoldaşy Serwi eje:"Bagşy, seniň derek boýuň dal bolupdyr" –diýip bilenok. Görgüli nätsin, kuýaş ýaly ýagty ýylgyryp oňaýýar. Onuň ýylgyryşlaryndan bagşynyň ýüregine mähirli owaz gelyärdi. Ol özüniň iň eý gören sazyny bu zenana bagyşlamak isleyärdi. Emma näçeme aýlar-ýyllar geçdi, näçeme sazlar-mukamlar döredi, ýöne ol hiç haçan "Serwi jan, şu saz

seniňkidir” diýmedi.

... Garry sazandanyň täzeden dutara küý bermesi ogly Işan mergenem aýaly Serwi ýeňňänem geňirgendirmän durmady. Sebäbi ol gijelerine –de ýaşlyk döwründäki ýaly dutaryny gujaklap, gözünü şol bir nokada dikip, uzak wagtlap sarsman oturmany çykardy. Munuň ýaly “doňup galýan” çagalary onuň ýele ýanyndan geçmegem, zat soramagam çetindi. Özi açylyp bir zat diýäýmese oňa gep goşmagam bolanok. Köplenjem käte iki-üç güne çekýän bu dymşlykdan soň ol täze bir üýtgeşik sazy sowgat edýärdi... Gojanyň indikisi nämekä? Onuň barmaklary perde basмага ýaranok ahbetin... Soňky döwürde saz çalanda-da onuň haýsy sazy çalýandygynam aňsyryp bolanok. Ýöne göwni üçin diňläň bolaymasaň... Ýöne onuň özi welin öz “çalýan” sazlaryna düşünýärdi. Olaryň ikisiniňem demi-de, dünýäsi-de birdi. Ýöne sazandanyň indiki “dymmasy” geňdi. Ýene bir sazyň yşgyna düşüp ýörmükäýa...?! Täze saz düzse, nädip çaljakka? Ine, şu gorkunç sowala jogap ýokdy.

... Baş-on günlükde Şüküriň bir zat ýadyna düşdi. Birmahal, jahyl wagty ýat obalaryň birinde toýda şeýle waka bolupdy. Nädip bu zatlar gaýtadan pikiriňde janlanýarka? Nämüçin alaböle şol pursat, şol waka täzeden hakydaňa gelip öz dowamyny nädip “ýaşap” bilýärkä?... Şüküriň saz çalyşyna haýran galan ýüregi ýuka bir kişi şol sapar gözünüň ýaşyny saklap bilmän aglady. Şükür şonda bir maý tapyp ondan name sebäpden aglandygyny sorady. “Niçeme ärler ötdi, pirlər ötdi... Bu bu gara ýere senem dözmeli bolarlar. Seniň ýaly üýtgeşik adamam ýere dözerler. Meniň şoňa, pany dünýäniň adalatsyzlygyna horlugym geldi halypa”- diýip, ýaňky adam gönüsinden gelipdi...Şükür ýene şol pursaty ýatlap ýylgyrdy: “Gara ýere dözerler, men ony bilýän. Dözmeli bolar. Meni alany bilen dünýäniň gowuz ýerem dolasy yok. Ýöne menden, Ajala zat galasy yok. Men oňa özümde zat goýmaryn, hiç zat goýmaryn!”

Şüküriň bu jogabyna ol haýran galypdy. Onuň şeýtjegine ol ynanypdy hemem ýüregi bilen begenipdi:” Şeýtgin, halypa. Şeýtgin...”

...Dutaryny gujaklap, gözünü tükeniksiz alyslyklara gönükdirip

outran Şükür bu bir eýýämki wakanyň dowamyny ýaşaýardy. “Menden gara ýere zat galmaz. Suw gysylan ýaly bolar galar...” Ol tapan täsin bir täze owazyny serinde jemlejek bolýardy.. Onuň muny özi bilen äkitmäge haky ýokdy. Ol muny goýup gitmelidi. Şonuň üçinem üç gün bári “doňup oturşydy”. Täze owaz kümüşsow reňkleri bilen ony bulutlara garyp alyp gidýärdi...

Gijäniň ýarynda ol dutaryny çalmaga başlady. Serwi ýeňne käte-käte, yöne bir zarňyldap gidýän owaza diň salyp otyr. Şonda-da dutaryň kämahal bir zarňyldamasyndan onuň hyýalyndaky boşluklar birleşip saz emele gelip duran ýaly... Çalynmaýan sazy duýmak, eşitmek hemme kişä başardýan zatmydyr, eýsem. Serwi eje welin eşitdi. Dünýäni unudyp diňledi. Onuň gojasy saz çalýardy...

Ertesi ... Howwa, ertesi kime gülki, kime gep, kime syr, kime halat, kime eşret bolup görnen waka boldy.

– Meni şatudyň kölegesine äkit. Goňşy –golama-da aýdyň, gelsinler. Men

seniň üçin gözläp ýören sazymy tapdym. Serwi jan. Ak gulpakly Serwi janym-a. tapdym... Tapdym...

– Men bilýän...

Şatudyň kölegesini suwlap süpüripdirler. Ullakan, täzeje gülli keçe-de

atypdyrlar. Bu ýere adamlar üýsse, hökman bir üýtgeşik bir tomaşanyň boljakdygyny aňýan Hüppi tentegem eýýämhaçan gelip ýetipdir. Hiç kime bermeýän öz ornunda tūmmegi tirsekläp, guma bulaşyp gyn düşüp ýatyr.

... Hon-ha tirkeşipjik gelýärler. Egnini basyp duran täze donly, bili guşakly, inçemik aksakaly Serwi eje ýeňinden idekläp gelýär. Onuň dutary-da şägirdi Hudaýberdiniň elinde.

Onçakly köp adam üýsmese-de, garaz, şatudyň saýasynyň märekesi yetdi.

– ...Aý-how, dutaryny göterip bilmeýän adamyňam bir çalan sazy bomy?!

– Çalsa-çalmasa, otyr –how, lal bolda...

– Toý-märekä öwrenişen adam-da, göwni küýseýändir, oturaýyň-how.

– Öten agşam bir düýş görüpdür. Serwi enäni taryplap „Ak gupaklym“

diýen täze bir sazy çalyň berjekmişin.

– Aý, ýo-ga...

... Serwi eje dutary gabyndan çykaryp sazandanyň gujagynda goýdy. Dutaryň kirisleriniň salparandygyny göreňde Hudaýberdi ýerinden gobsundy. Ýöne eýýäm giçdi. Şükür bagşy ýaşlyk hyjuwyna dolanan ýaly dutary düzen ýaly etdi-de birden barmaklaryny oýnadyp, sag elini dutaryň gapagyň üstünde kelemenletdi. Sazandany ozaldan diňläp ýörenleriň gulagyna bir hili üýtgeşik bir owaz gelen ýaly boldy gitdi.

Orazmämmet pälwan hyrçyny dişledi-de:

– Wah, öýüň ýykylsyn pelek diýip –diýip, uludan bir dem aldy. Goja

sazandanyň hormaty uly bolansoň adamlar bir pursat aňk bolup çalyňmaýan sazy diňlediler...

Işan mergen gyssanyp, aljyrajak boldy:

– Kaka

Oňa çenli Orazmyrat aga onuň sözünü bölledi.

– Zat diýme!

Töweregindäkiler eşidilmeýän mukamynyň tolkunlaryny ýüreginiň üstünden geçirip oturanlary birhili jadysy bilen meýmiredýän sazandanyň hereketi barha kemelýärdi. Serwi ejäniň oňa garap duran gözlerinden ýaş syrgýardy...

Adamlar ýuwaş-ýuwaşdan turmak bilen boldular. Iň soňundan Orazmämmet aga bu geň sazyny soňladym eden garry sazandanyň ýanynda bardy-da onuň egnine elini goýdy. Egilibem gulagyna gygyrdy:

– Köp sag bol, agam! Köp sag bol! Elleriňe güller bitsin...

Orazmämmet aga başyny ýaýkap, käte yzyna garap, ýuwaş-ýuwaş daşlaşyp gitdi. Ýüz ýaşly sazanda hamala ýüz ýyl bäre şu ýerde oturan ýalydy. Onuň ýanynda özüne taý bolup duran Serwi eje hemem syrly mukamy aňynda gözläp ýören Hudaýberdi galdy...

Ýüzin düşüp ýatan Hüppi tentek barmagyny uzadyp „Ýene çalsana!“ diýen manyda yşarat edýärdi. Ýöhe oňa üns berýänem ýokdy.

Güzeran karkaşasynda ýadap-sökülip gelen adamlar, siz ýatyň.
Bu gije göwnüňize ýene hoş umyt, mähirli bir ýumşaklyk geler.
Şirin owaz göm-gök tümlük bolup ustunize ýapylar. Beýik
sazandanyň söýgi serenadasynyň arşy-agladan şam gijäniň
ümsümligine garylyp üstüňize ýaýylyp gidýänligini siz belki-de
bilýänem dälsiňiz...

Ýatyň...

Ahmet HALMYRAT. Hekaýalar